

ПІДРІСТ ДЕРЕВНИХ ПОРІД ЯК ЕЛЕМЕНТ ЖИВЛЕННЯ ОЛЕНЯ БЛАГОРОДНОГО В ДІБРОВАХ ХАРКІВЩИНИ

Сидоров П.В., гр. 205з-22м-02

Науковий керівник – канд. с.-г. наук, доц. **В.В. Горошко**
Державний біотехнологічний університет

Дослідження проводили у мисливських угіддях ТОВ «Сафарі ХХІ», ПП МГ «Гремячий ключ», ТОВ «Святобор», ТОВ «Ведмідь-М+», які розташовані у лісостеповій частині Харківської області на території Вовчанського, Печенізького та Чугуївського районів.

Упродовж 2019– 2021 рр. в було обстежено 40 місць стоянок (МС) оленя, які формувалися в районі розташування підгодівельних майданчиків, сільгоспугідь з озиминою, а також садків. За місце стоянки приймали площі земель, вкритих лісовою рослинністю, з наявністю слідів неодноразового перебування оленя, а саме – наявність віялового типу підходів, значної кількості пошкодженого підросту та підліску, ліжок, екскрементів тощо. До обліку було прийнято понад 3000 пошкоджених дерев та чагарників. Лісівничо-таксаційні показники деревостанів, пошкодженого підросту і підліску визначали у весняно-літній період згідно із загальноприйнятими методиками (Гірс, 2007; Доспехов, 1965; Остапенко, 2002). З метою уточнення типу лісу проводили опис трав'яного покриву у період вступу більшості рослин у генеративну фазу розвитку. За методикою Д. В. Воробйова (1967) визначали рясність, розміщення по площі та проектне покриття живого надґрунтового покриву.

Висоту та розмір пошкоджень на деревах заміряли мірною стрічкою. Було виявлено чотири рівня пошкодження дерев: дуже сильне – кора та луб зняті на 80 – 100 % за діаметром до висоти 3,0 м; сильне – 60 – 80 %, середнє – 40 – 60%, слабке 20 – 40%. Зусилля зняття кори встановлювали за допомогою електронних терезів.

За результатами обліку 3000 пошкоджених дерев на місцях стоянки встановлено, що з них 2238 дерев, або 74,6 % , становить в'яз гладенький (*Ulmus laevis* Pall.), 598 (19,9 %) – клен польовий (*Acer campêtre* L.), 164 (5,5 %) – ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), також наявні поодинокі екземпляри бруслини європейської (*Euonymus europaeus* L.) та бородавчастої (*E. verrucosa* Scop.) Діаметри пошкоджених дерев коливалися в межах 2 – 16 см, при цьому здебільшого з діаметром 6 см (середній діаметр пошкоджених дерев становив $5,85 \pm 0,73$ см). Висота пошкоджень коливалася від 20 до 290 см. При цьому висота пошкоджень від низу зумовлювалася висотою снігового покриву.

Також необхідно відзначити, що різні деревні породи неоднаковою мірою пошкоджувалися оленем. Зокрема, для в'яза гладенького характерний переважно дуже сильний та сильний ступінь пошкодження –

30 та 40 % усіх дерев в'яза. Відповідно для клена польового – сильний та середній (25 та 55 %), а для ясена звичайного – слабкий (90 %). Також варіювала висота пошкодження різних деревних порід. Наприклад, для в'яза гладенького вона коливалася від 20 до 290 см, для клена польового – від 35 до 230 см, а для ясена звичайного у межах 50 – 180 см.

Під час зняття лубу встановлено, що у в'яза луб знімається довгими стрічками довжиною до 90 – 120 см, клена польового – 30 – 45 см, ясена звичайного – до 10 см. Зусилля, яке необхідне для зняття лубу становить для в'яза $0,35 - 0,40 \text{ кг/см}^2$, клена та ясена – $0,60 - 0,70 \text{ кг/см}^2$.

У результаті пошкодження дерев оленеподібними, зокрема оленем благородним, у 75 % дерев виникає сухобокість, 10 % – повне всихання на корені, 15 % – частковий некроз кори, який у подальшому може призвести до всихання дерева. Зауважимо, що через постійне пошкодження (фактично щорічно) одного й того ж дерева його стан значно погіршується. Нами зафіксовано 123 дерева, які пошкоджені повторно. Насамперед це стосується в'яза (93 %), частка клена становить відповідно 7 %. Відзначимо, що внаслідок заростання місць пошкоджень на деревах утворюються нарости, які з часом можуть за певних умов перетворитися у морозні тріщини.

У процесі досліджень визначено, що олені під час руху тропою до місць стоянки фактично не пошкоджують підріст і підлісок. Було зафіксовано незначне пошкодження підросту деревних порід уздовж тропи, у середньому на кожні 100 м тропи – від двох до п'яти дерев. При цьому пошкодження мали слабкий характер. При наближенні до місць стоянки кількість пошкоджених дерев та інтенсивність пошкодження збільшувалася. На місцях стоянки у свіжій кленово-липовій діброві олені переважно пошкоджували клен польовий та ясен звичайний, оскільки в'яз гладенький у цих умовах фактично не представлений. У зниженнях, де формується волога кленово-липова діброва у підрості широко представлені в'яз гладенький та клен польовий. У цих умовах здебільшого пошкоджено в'яз гладенький (90 %), меншою мірою – клен польовий (10 %), пошкодження інших порід зафіксовано не було.

Зважаючи на те, що у раціоні живлення оленя благородного переважає в'яз гладенький, для утримання тварин у межах мисливського господарства та зменшення їх виходу на відкриту місцевість (озимину) або лісові культури, необхідно створювати густі куртини підросту в'яза гладенького з домішкою клена польового. При цьому краще формувати відповідні куртини підросту на відстані до 800 м від підгодівельного майданчика або місць годівлі тварин. Крім того наявність густого ярусу підросту суттєво зменшить випадки браконьєрства, оскільки і густий підріст, і густий підлісок не дозволяють у нічний час використовувати різноманітні оптичні пристрої, зокрема тепловізори або нічні приціли, а стрільба через крони підросту або підліску не дає гарного результату.